

Kolonyalizmden Emperyalizme

Ulusal Sorunda Tartışmalı Konular

Elif Çağılı

Tarih Bilinci Yayınları
Birinci Baskı, Ocak 2004 – 129 Sayfa

ARKA KAPAK

Emperyalizm kavramı aşağı yukarı yirminci yüzyılın başından bu yana sol hareketin gündeminde belirleyici bir yer tutmuştur ve bu belirleyicilik yersiz değildir. Zira kavram, son bir asırdır gezegenimizdeki hayatın temel çizgilerini belirleyen asıl olguyu ya da eğilimi ifade etmektedir. Ne var ki solun hemen tamamı için kavram kilit bir önem taşıdığı halde, iş kavrama yüklenen içeriğe geldiğinde büyük bir zihin bulanıklığının hâkim olduğunu görmemek mümkün değildir. İşte elinizdeki çalışmanın temel hedeflerinden birisi, bu bulanıklığın giderilmesine katkıda bulunmak ve kavramın işçi sınıfının devrimci mücadelesi ve Marksizm açısından ne ifade etmesi gerektiğini açıklığa kavuşturmaktır.

Lenin emperyalizmi, kapitalizmin, tekeller ve finans kapitalin egemenliğiyle belirlenen yeni ve en yüksek aşaması olarak tarif etmişti. Buna rağmen emperyalizm bir sömürgecilik sorununa, emperyalizmden kurtuluş da ulusal kurtuluş sorununa indirgenmiştir. Kendi ulus-devletini kurmaktan başka amacı olmayan ve kapitalizmin çerçevesinin dışına çıkmak gibi bir hedefi bulunmayan ulusal hareketlere, tamamen yanıltıcı bir şekilde anti-emperyalizm payesi verilmiştir. Oysa Marksist perspektiften bakıldığında anti-kapitalist nitelik taşımayan hiçbir hareket ve oluşumun anti-emperyalist olması mümkün değildir. Bu hür hareketler olsa olsa anti-sömürgeci olarak nitelenebilirler, anti-emperyalist olarak değil.

Elinizdeki çalışma, özellikle Komintern'in devrimci döneminde konuya nasıl yaklaşıldığını ayrıntılı bir şekilde ortaya koyarak, genelde ulusal sorunda Marksist tutumun ne olması gerektiğini açıklamakta ve net bir devrimci perspektif çizmektedir.

ÖNSÖZ

Kapitalizmin en yüksek aşaması anlamında kullanılan *emperyalizm* kavramı, sömürgecilik dönemini değil, mali sermayenin inanılmaz akışkanlığına ve iktisaden boyun eğdirici gücüne dayanan yeni bir dönemi anlatmaktaydı.

Kolonyalizm onlar için yeni bir olgu değildi. Çünkü daha kapitalizmin merkantilist döneminde, ticari sermaye zenginlik elde etmek uğruna, dünyanın henüz ele geçmemiş ve ucuz hammadde cenneti bakir topraklarına göz dikmişti. ... Öte yandan, *emperyalizm* kavramı da Batı dillerinde 20. yüzyıl başlarında beliriveriyor değildi. Bu kavramın kökü, genel bir yayılmacılık, bir dünya imparatorluğu kurma eğiliminin karşılığı olarak çok eskilere, Roma İmparatorluğu'na dek uzatılabilir. ... Bu nedenle, emperyalizm sözcüğünün çağrıştırdığı eski anlamı (imparatorluk kurma eğilimi) ile yeni anlamı (mali sermaye imparatorluğu kurma eğilimi) arasındaki ayırım netleştirilmeliydi.

1900'lü yılların başlangıcında, dünyada, özellikle 1870'ler sonrasında yükselen sömürge fetihlerinin sonucu olan geniş sömürge imparatorlukları göze çarpıyordu. Fakat öte yandan, tekelci banka sermayesi ile tekelci sanayi sermayesinin bileşiminden oluşan mali sermaye güçleniyor ve bu temelde yeni bir egemenlik ve yayılmacılık tarzı doğuyordu.

Yıllar ilerledikçe, büyük kapitalist devletlerin yeni sömürgeler elde etmek ya da varolan sömürgeleri yeniden paylaşmak üzere yürüttükleri savaşlar, asıl olarak yeni nüfuz alanları yaratmak ve bunları yeniden paylaşmak için çıkarılan emperyalist savaşlara dönüşmüştür.

Güçlü emperyalist ülkelerin çeşitli uluslar üzerinde uyguladığı baskılar, bağımsız devletlerde silah zoruyla gerçekleştirilen siyasal iktidar değişiklikleri bölgesel emperyalist savaşlarda farklı ulusların birbirine düşürülmesi, ulusal çelişkilerin emperyalist güçler tarafından keskinleştirilmesi çağımızın yakıcı gerçekleridir. ... Dolayısıyla, kapitalizmin emperyalist aşamasında *ulusal sorunun* artık ortadan kalktığı, aşıldığı söylenemez. ... Kendi ulus-devletinden yoksun ezilen ulusların dünden bugüne uzanan ulusal bağımsızlık sorunudur; bu temelde gelişen ulusal kurtuluş savaşlarıdır. Eğer genel olarak ulusal eşitsizliklerden, baskılardan, haksızlıklardan, çatışmalardan söz ediyorsak, ulusal sorunun bu kapsamıyla ancak ve ancak kapitalist sistemin yıkılmasıyla yok edilebileceğini en baştan belirtelim.

Eski sömürge ülkelerde ulusal bağımsızlığın kazanılması, emperyalist sömürü mekanizmasını hiç de sekteye uğratmamıştır.

1) Emperyalizm mali sermayenin yeni egemenliğine dayanan bir dünya sistemidir. 2) Emperyalizm bir-yeni-sömürgecilik sistemi olmayıp, uluslar arası mali sermayenin nüfuz alanlarını yeniden ve yeniden paylaşmasına dayanan bir yayılmacılık tarzıdır.

Birinci Bölüm

Sömürgeci Yayılmacılık ve Değişim

Sömürge sözcüğü, Avrupa dillerindeki karşılığıyla *koloni*, metropol ülkeye bağlamak üzere bir başka memlekette yerleşilen yer demektir. Kolonyalizm ise, yeni topraklar ele geçirme, sömürgeci yayılmacılık anlamına gelir. Kapitalizm altında sömürgecilik, 16. yüzyıldan 18. yüzyıla uzanan *ticari kapitalizm* (merkantilizm) döneminde, özellikle coğrafi keşiflerde ve deniz aşırı toprakların fethinde somutlandı.

Özellikle geniş bir sömürge imparatorluğuna dayanan İngiltere, kapitalizmin *serbest rekabetçi* döneminde de (18. yüzyılın ikinci yarısı ve 19. yüzyıl) bu avantajı sayesinde güçlü bir sermaye birikimi sağladı. Sanayi üretiminde atılım yaptı ve dünya ticaretinde üstünlüğü uzun süre elinde tuttu.

Fakat İngiltere 19. yüzyılın son çeyreğinde bu üstün, konumunu yitirmeye başladı. Çünkü İngiltere örneğini izleyen diğer Avrupa ülkeleri de (özellikle Almanya ve Fransa) kendi koruyucu gümrük duvarlarını çekerek geliştiler ve İngiltere'yle rekabet etmeye giriştiler. ... Sömürgeciliğin faziletleri üzerine yeniden nutuklar atmaya başladılar. Bu bağlamda en iyi bilinen örneklerden biri olan Cecil Rhodes'in 1895 tarihindeki sözleri dikkat çekicidir: *"Her zaman söylerim, İmparatorluk bir mide sorunudur. İç savaştan kaçınmak istiyorsanız, emperyalist olmak zorundasınız."*

Şöyle diyordu Lenin: *"İlk kez olarak, dünya paylaşılmış bulunmaktadır, öyle ki, topraklar ilerde ancak yeniden paylaşma konusu olabilir; yani efendisi bulunmayan toprağa bir «efendi»nin sahip olması yerine toprak bir «sahip»ten diğerine geçebilir."*

Kapitalizm geliştikçe eşyanın doğası gereği egemenlik ilişkileri de değişime uğrayacaktı.

Artık, zayıf bir ülkede yalnızca tek bir egemen devletin borusunun öttüğü günler geride kalıyor ve böylece kolonyalizm dönemine özgü mutlak tekel durumu sarsılıyor ve giderek çözülyordu.

Her biri kendi sömürgesi üzerinde eskisi gibi hak iddia etmeyi sürdürürken, rakip ülkenin sömürgesinde ulusal bağımsızlık mücadelesinin destekçisi olmayı bile göze alacaklardı. ... Çünkü sömürge statüsünden kurtulmak kendi ulus-devletini kuran bir ülkenin, sıra ekonominin inşasına geldiğinde nasıl olsa kendi kapılarını çalacağına güveniyorlardı.

Tekellerin Oluşumu ve Emperyalizme Geçiş Süreci

Serbest rekabetçi kapitalizm olarak adlandırılan dönemin sonlarında, rekabetin tekelleşmeyi ortaya çıkardığı ve böylece kapitalizmin emperyalizm aşamasına ilerlediği bir geçiş evresi (1870–1900) yaşandı. Sanayileşmede başı çeken ve birbirleriyle rekabet eden kapitalist ülkelerin ucuz hammadde kaynaklarına duydukları ihtiyaç, bu değişim dönemi boyunca inanılmaz ölçüde artmaktaydı. Bu nedenle kolonyalizmden emperyalizme geçiş sürecine, bu kapitalist ülkelerin sömürge alanlarını genişlettikleri ve bu temelde dünya topraklarını paylaştıkları bir sömürgecilik atılımı eşlik etti.

Kapitalizmin emperyalist evresinin başlangıcı olarak 1870'leri gösteren değerlendirmeleri doğru bulmayan Lenin şöyle diyordu: *"Avrupa için, yeni kapitalizmin, eskisinin yerini kesinlikle aldığı tarih, oldukça belirgin bir biçimde gösterilebilir: 20. yüzyılın başıdır bu. ... Böylece tekellerin tarihindeki başlıca evreler şöyle belirlenir: (1) Serbest rekabetin gelişiminin en yüksek noktaya eriştiği 1860-1880 yılları. Tekeller ancak fark edilir embriyonlar halindedir. (2) 1873 bunalımından sonra, kartellerin önemli gelişme dönemi; böyle olmakla birlikte, bunlar henüz istisna halindedir. Oturmuş bir durumu yoktur. Henüz geçici bir niteliktedirler. (3) 19. yüzyılın sonundaki ilerleyiş ve 1900–1903 bunalımı; bu dönemde, karteller, baştanbaşa ekonomik yaşamın temellerinden biri haline geliyor. Kapitalizm, emperyalizme dönüşmüştür. ... Böylece 20. yüzyıl, eski kapitalizmin, genel olarak sermaye egemenliğinden mali sermaye egemenliğine geçilen yeni bir kapitalizme yerini bıraktığı bir dönüm noktasıdır."*

Rekabetin salt bu temelde devam etmesinin sonucu, zaten paylaşılmış olan toprakları yeniden paylaşmak, yani birbirlerinin sömürgelerine göz dikmek ve yarı-sömürge durumuna düşmüş ülkeleri sömürgeleştirmek olabilirdi.

Kautsky'nin "ultra-emperyalizm" çözümlenmesi de, kapitalizmin girdiği yeni aşamanın savaflara bir son verebileceği ve bir "barışçı kapitalizm" çağını açabileceği yalanını içermekteydi.

20. yüzyılın başlangıcıyla birlikte kapitalizmin yükseldiği emperyalist aşamanın temel özelliklerini sıralarken, yine de en önemli hususlara dikkat çekmiştir Lenin. Bunları şu şekilde vurgulayabiliriz; 1) kapitalist tekelci birlikler 2) banka ve sanayi sermayesinin kaynaşması, 3) yabancı ülkelere sermaye ihracı, 4) dünyanın toprak bakımından paylaşımının çoktan tamamlanmış olması, 5) dünyada nüfuz alanlarının uluslar arası ekonomik tröstler arasında paylaşılmış olması.

Emperyalizm ve Sermaye İhracının Önemi

Kapitalizmin emperyalist evresini serbest rekabetçi dönemden ayırt edebilmek amacıyla, Lenin, giderek büyük bir önem kazanan sermaye ihracı olgusuna dikkat çekmekteydi: *"Serbest rekabetin tam olarak hüküm sürdüğü eski*

kapitalizmin ayırt edici niteliği meta ihracıydı. Tekellerin hüküm sürdüğü bugünkü kapitalizmin ayırt edici niteliği ise sermaye ihracıdır."

20. yüzyılla birlikte, ihraç edilen sermaye gittiği geri ülkelerdeki kapitalist gelişmeyi hızlandırırken, eski sömürge ülkeler kapitalist pazara entegrasyon açısından giderek daha elverişli hale gelmeye başladılar.

Emperyalizm dönemi, eşitsiz çıkarlar temelinde ve öncelikle büyük kapitalist devletlerin ihtiyaçları doğrultusunda yol alan bir kapitalist gelişmeyi sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde de gündeme getirmiştir. Geçmiş dönemin sömürge ve yarı-sömürge ülkeleri gelişmiş kapitalist ülkelerle arayı kapatamamasalar da, sömürgecilik dönemindeki ekonomik gelişme düzeylerine kıyasla bir hayli yol aldılar. Sermaye ihracının yoğun olduğu bölgeler ve ülkeler, bu nedenle ekonomik açıdan eski dönemlerine oranla daha geri gitmediler. Tam tersine, aslında mali sermaye gruplarının yeterince karlı bir yatırım alanı olarak görmedikleri ve sermaye ihraç etmedikleri eski sömürge ülkelerin birçoğu diğerlerine kıyasla daha geri durumda kaldılar. Açıkça ki bu değerlendirmeler, emperyalizmi, gelişmiş ülkelerin az gelişmişleri "geri bıraktıracı" sinsi politikaları olarak ele alan "ulusal kapitalizm(!)" taraftarı sözde anti-emperyalistlerin hiç işine gelmez. Fakat gerçek budur. Eşitsiz ve bileşik gelişme! Böylece, kapitalist ilişkilerin giderek hızlanan gelişim temposu içinde, özellikle Hindistan gibi önemli zenginlik kaynaklarına sahip olanları başta gelmek üzere, eski sömürge ülkeler de zamanla kapitalist sisteme entegre olmaya başladılar. Bu süreç Afrika'nın pek çok sömürge ülkesinde çok daha gecikmeli olarak yaşandı; özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında belirgin hale geldi.

Sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesi eğiliminin sonucu olarak gelişmiş kapitalist ülkelerde dev ölçülere ulaşan sermaye birikimi, kendini el yakan "sermaye fazlası"nda açığa vurur. Bu "sermaye fazlası", kendisi için karlı bir yatırım alanı bulabilme iştahıyla, ulusal sınırları aşmak ve ihraç edilmek zorundadır. ... Sermayeyi güdüleyen yegâne faktör, daha yüksek bir kar oranı elde edebilme arzusudur. ... Emperyalizm döneminin en belirgin özelliği, gerek gelişmiş kapitalist ülkelerin kendi aralarındaki, gerekse gelişmişlerden orta ve azgelişmişlere –ya da bir ölçüde tersi- yönelen muazzam sermaye hareketleridir.

Emperyalizm Mali Sermayenin Uluslararası Yayılmacılığıdır

Sömürgecilik, yeni topraklara el koyma, buraları siyasal ve hukuksal açıdan metropol ülkeye tamamen bağlamak üzere toprak ilhak etme eğilimiydi. Yani bu kavram siyasal hak gaspını, siyasal ilhakı, üzerinde egemenlik kurulan ülkenin siyasi bağımsızlığının yok edilmesini anlatıyordu. Oysa mali sermayenin dünya imparatorluğu, asıl olarak ekonomik ilhak, yani zayıf ülkelerin üzerinde hegemonya kurma ve bu temelde emperyalist güçlerin kontrolü altına alacakları nüfuz alanlarının yaratılması anlamına gelir.

Emperyalizm döneminde aslanan, büyük emperyalist ülkelerin siyasal bağımsızlığa sahip ülkelere bile boyun eğdirebilen ekonomik gücüdür. ... Kapitalist sömürgecilik döneminden farklı olarak, emperyalist rekabet dünyanın toprak alanı bakımından paylaşımı için değil, asıl olarak mali sermayenin rahatça at oynatabileceği nüfuz alanlarının paylaşımı için yürür.

Emperyalist tahakkümün işleyişinde borç mekanizması çok önemli bir yer tutar. ... Emperyalizm döneminde güçlülük ölçütü artık sömürge fethinde değil, mali sermayenin başka bölgelere nüfuz etme gücünde aranmalıydı.

ABD, asıl olarak sömürgeci rekabet temelinde değil, doğrudan yeni bir temelde, yani mali sermayenin dünya ölçeğinde yayılması temelinde yükselen ekonomik bir güç odağı olmuştur.

Emperyalizm Döneminde "Bağımlılık" Sorunu

Sömürge ülke kavramı, siyasi bağımsızlıktan yoksun olan ve siyasal-hukuksal statü bakımından doğrudan metropol ülkeye bağlı ülkeleri anlatır. Metropol ülkenin sömürge üzerinde, tam bir egemenlik hakkı, sömürge ülkenin de mutlak bir ekonomik, siyasal, diplomatik, askeri vb. bağımlılığı söz konusudur. Yarı-sömürge ülke kavramı ise, ancak sömürge statüsü ile ilişkili olarak bir anlam ifade eder. Sömürgeleştirme açısından yarı yolda olan, siyasal bağımsızlığını neredeyse yitirme durumuyla yüz yüze bulunan ülkeleri (örneğin 20. yüzyılın başlarında Türkiye, İran, Çin vb.) kapsar.

Artık onlar için, sömürge ülkelerin siyasal bağımsızlıklarını kazanmayla sınırlı bir değişim ehven-i şer sayılabilecekti. Kaldı ki, emperyalist gelişmenin kendi doğasında da var olan *dekolonizasyon* eğilimi ilerleyen yıllar içinde sömürge ülkelerin siyasal bağımsızlıklarını kazanıp mevcut ulus-devletler kervanına katılımını kışkırttı.

Emperyalizmin zeki liderleri, küçük ulusları bağımlı kılmamanın "*daha güvenilir ve karlı yolunun, politik olarak bağımsız devletler yaratmak olduğunu*" düşünmektedirler. ... Lenin şöyle der: "*Siyasal ilhaka başvurmaksızın ekonomik ilhak gerçekleştirilebilir ve bu yola geniş ölçüde başvurulmaktadır. ... Amerikan tröstleri, emperyalizm ya da tekelleri kapitalizm ekonomisinin en üst ifadesidir. Bunlar, hasımları saf dışı bırakmak için yalnızca ekonomik araçlara başvurmakla yetinmezler, sürekli olarak siyasal, hatta suç sayılan yöntemlere başvururlar. Ne var ki, tröstlerin, salt ekonomik yöntemlerle kendi tekellerini kuramayacaklarına inanmak çok büyük bir hata olur. Gerçek, bunun «elde edilebilirliğini» gösteren birçok kanıt sağlıyor: Tröstler hasımlarının kredisini bankalar aracılığıyla baltalarlar (tröstlerin sahipleri, hisse senetlerini satın alarak demiryollarının sahipleri haline gelirler); belli bir süre içinde tröstler maliyetin*

altında satış yaparlar, bir rakibi yıkmak ve sonra onun işletmelerini, hammadde kaynaklarını (madenler, toprak, vb.) satın almak için milyonlar harcarlar. ... İşte size tröstlerin gücünün ve genişlemesinin salt ekonomik bir tahlili."

Bu satırlar, emperyalizmi "yeni sömürgecilik" gibi yanlış kavramlarla açıklamaya çalışanlara da önemli bir yanıt niteliğindedir. ... Çünkü sorunu sömürgecilik temelinde ele almak, emperyalizm aşamasında zayıf ulus-devletlerin güçlülere bağımlılığını hala bir "ulusal bağımsızlık" sorunu olarak ortaya koymak demektir. Oysa emperyalist kapitalist sistem altında, bazı istisnalar dışında genelde eski sömürge ülkelerin çoğu siyasal bağımsızlığını kazanmış ve böylece asıl bağımlılığın ekonomik bağımlılık olduğu gerçeği olanca çıplaklığıyla açığa çıkmıştır.

Siyasal bağımsızlığın kazanılması kapitalist sistemin işleyişi ile çelişmemektedir. Tam tersine, emperyalist kapitalizm altında güçlü kapitalist ülkeler, bu bağımsızlığa sahip tüm ülkeleri de bin bir türlü ekonomik mekanizmayla kendilerine bağımlı kılmaktadırlar. Ama bu, artık sistemin bir bütün olarak işleyişine içsel olan eşitsizlik temelinde karşılıklı bağımlılık olgusudur.

Emperyalizm Tekelci Rekabet Üzerinde Yükselir

Emperyalist aşamaya ilerleyen kapitalizmin en belirgin özelliklerinden biri, sanayi sermayesinin daha büyük işletmeler içinde hızlı bir tempoyla yoğunlaşmasıydı. Aynı şekilde, banka sermayesi de daha az sayıda ve çok daha büyük kurumlarda toplanmaktaydı. Böylece bankalar belli bir ülkenin ya da birçok ülkenin hammadde kaynaklarını ve üretim araçlarının büyük bir bölümünü; bunun yanı sıra kapitalistlerin, küçük patronların para-sermayelerini kendi kontrolleri altına alan dev tekeller haline geldiler. Bu gelişme süreci içinde, giderek daha büyük bir kaynaşma temelinde banka sermayeleri ile sanayi sermayeleri iç içe geçti. Bankalar, mali sermayeyi yöneten uluslararası nitelikte kurumlar haline dönüştüler. Kapitalizmin emperyalist aşamasının temel özelliği olarak, tekeller belirleyici önem kazandılar.

Çok daha önceden Marx'ın da işaret ettiği üzere, tekellerin sanayi ve bankacılık sektörlerinde nicelikçe gelişiminin yoğunlaşması bir nitelik dönüşümüne yol açarak yeni bir sermaye bileşimini, mali sermayeyi doğurmuştur. Kapitalizmin merkantilist ve serbest rekabetçi dönemlerinde sırasıyla ticaret ve sanayi sermayesi biçiminde belirginleşen sermaye, rekabetin sonucunda tekelci mali sermayeyi yaratmıştır. Tekelleri doğuran bizzat serbest rekabetin kendisidir. Ancak tekellerin varlığı kapitalist rekabeti ortadan kaldırmaz. ... Kapitalist gelişimin diyalektiği içinde, tekel ve rekabet birbiriyile çelişen fakat birlikte var olan bir bütünsellik oluşturur. Rekabet tekeli doğurur; ama rekabetin tekelleşme yoluyla aşılmasına çalışılması onu ortadan kaldırmaz. Tersine tekelin oluşumu, bu kez bir üst düzeyde rekabeti, yani tekeller arasındaki rekabeti yaratır. ... Rekabeti tamamen dışlayacak olan "tam tekel" durumu olabilirdi. Ama bu, özel mülkiyete dayanan kapitalist üretim ilişkilerinin reddi demektir.

Kapitalist üretim tarzının eşitsiz ve bileşik gelişme özelliğini daha baştan içinde taşıdığına; sermayenin yoğunlaşmasının ve belli ellerde merkezleşmesinin kaçınılmaz olarak tekelciliği doğurduğuna; kapitalizmin bu gidişatının ulus-devlet biçimlenmesinin dar sınırlarıyla bağdaşmayacağına; yıkılmadığı sürece kapitalizmin bu tür engelleri aşacak yollar arayıp bulacağına dikkat çeken bizzat Marx'tır.

Marx'ın iyi bir öğrencisi olmak için çabalamaıy erdem olarak kabul eden Lenin, *Emperyalizm* kitabında bakın şöyle diyordu: "*Yarım yüzyıl önce, Marx'ın, Kapital'i yazdığı sırada, serbest rekabet, iktisatçıların büyük çoğunluğunca, bir «doğa yasası» gibi görülüyordu. Kapitalizmin teorik ve tarihsel bir tahlilini yaparak, serbest rekabetin üretimin yoğunlaşmasına yol açtığını, bunun ise, belirli bir gelişme aşamasında tekelciliğe götürdüğünü tanımlayan Marx'ın yapısını, resmi bilim, sessizlik fesadıyla öldürmeyi denedi. Bugün ise, tekel, bir gerçek olarak ortadadır. İktisatçılar, tekellerin farklı belirtilerini göstermek için dağ gibi kitap yığıyorlar, hep bir ağızdan «Marksizm'in çürütüldüğünü» ileri sürmekte devam ediyorlar. Ne var ki, İngiliz atasözünde de denildiği gibi, gerçekler inatçı şeylerdir ve hoşumuza gitsin gitmesin, hesaba katılmaları gerekir."*

Emperyalizm çağında kapitalist üretim tanının tüm unsurlarını (üretici güçler, üretim ilişkileri işbölümü, artı-değerin üretilmesi ve bölüşülmesi, pazarlar, fiyatların oluşumu vb.) artık ulusal değil, uluslararası ölçekte kavramak gerçek bir zorunluluk haline gelmiştir. Günümüzde moda olan *globalleşme (küreselleşme)* gibi tüm tanımlamalar, aslında kapitalizmin 20. yüzyılda ulaştığı ve halen de içinde yaşamakta olduğumuz son evresini, yani mali sermayenin egemenlik çağını, kısaca emperyalizm olarak adlandırdığımız bu çağı anlatmaktadır.

Bir yandan sermaye... sırtını bir ulus devlete yaslama güdüsünden kendisini büsbütün kurtaramaz. Ama öte yandan, devasa yatırımlara ortaklaşa giren farklı ülke sermaye gruplarının varlığı da çok somut bir gerçekliktir. Ayrıca, büyük kriz dönemlerinde zor duruma düşen sermaye gruplarının, *sermayenin vatani yoktur* prensibinden hareketle kendilerine daha güçlü "yabancı" ortaklar aramaları kapitalist işleyişin dayattığı bir zorunluluktur. Tekelci kapitalizm, tekelci evlilikler demektir. Ve bu türden evliliklerde de "gelin" ya da "damat"ın ulusdaş olması değil, ekonomik çıkarlar önemlidir.

Hem birleşme, hem kapışma! Hem gerektiğinde ulus-devletin kanatları altına sığınma ihtiyacı, hem de ulus-devletin dar sınırlarını aşma çabası içinde milliyetine bakmaksızın gerçekleştirilen dünyasal evlilikler!

Emperyalizm Mali Sermayenin Egemenliğidir

Emperyalizm kitabına 1920 yılında yazdığı bir önsözde, Lenin, kapitalizmin bir avuç "ileri ülke"nin dünya nüfusunun büyük çoğunluğunu mali yönden boğduğu, baskı altına aldığı bir dünya sistemine dönüşmüş olduğunu söylüyordu.

Emperyalizm mali sermayenin imparatorluğudur. Mali sermaye diğer sermaye biçimlerinden üstündür ve bu nedenle de mali sermaye yönünden güçlü birkaç büyük kapitalist devlet, diğer bütün kapitalist ülkeler karşısında üstün durumdadır.

Son tahlilde elbette ki, mali sermaye ancak üretim sürecine yatırım yaparak bu süreçte artı değer elde ederek kendisini genişletebilir. Ama mali sermaye fonlarını kontrolleri altında tutan finans-kapitalistler, artık üretim sürecinde bizzat denetleyici olarak yer almaya bile gerek kalmaksızın, devasa karları kendi kasalarına akıtmanın yollarını döşediler.

Toparlayarak vurgulayacak olursak, emperyalizm, mali sermaye egemenliğiyle taçlanan ve esas olarak mali sermayenin uluslararası yayılmacılığında somutlanan kapitalist sömürü sistemidir. ... Günümüzde kapitalizm, tek bir dünya pazarında somutlanan ve irili ufaklı tüm kapitalist ülkeleri -bu arada Stalinist bürokratik rejimlerin çöküşüyle birlikte kapitalistleşme yolunu tutan ülkeleri de— kucaklayıp uluslar arası işbölümü temelinde eşitsiz fakat bileşik gelişen ve eşitsizliği içinde karşılıklı bağımlılığı yeniden ve yeniden üreten bir dünya sistemidir.

Emperyalist Çağın Ayrılmaz Parçası: Hegemonya Savaşları

Büyük kapitalist devletler, sürüm pazarları, hammadde pazarları ve sermaye yatırım alanları üzerinde egemenlik kurabilmek amacıyla birbirleriyle yarışır. Kapitalist üretimin yükseliş dönemlerinde bu yarış görece barışçıl koşullarda sürdürülebilir olsa da, büyük ve derin kriz dönemlerinde rekabet mücadelesini eski yöntemlerle sürdürmek olanaksız hale gelir. Böylesi dönemlerde emperyalist devletlerin nüfuz alanları üzerindeki hegemonya mücadelesi, açık paylaşım savaşlarına dönüşebilir. Emperyalist savaşlar, emperyalistler arası kapişma politikasının askeri yöntemlerle sürdürülmesinden başka bir şey değildir.

Emperyalist ülkeler ve farklı sermaye grupları uluslar arası alanda girift ilişkiler içinde olsalar da, bu rekabet içindeki bir birlikteliktir.

"Kapitalistler dünyayı paylaşıyorlarsa, bunu, kendilerinde bulunan hain duygulardan ötürü değil, ulaştıkları yoğunlaşma düzeyi, kar sağlamak için kendilerini bu yola başvurma zorunda bıraktığından yapıyorlar. Ve dünyayı, mevcut «sermayeleri», «güçleri» oranında paylaşıyorlar, çünkü kapitalizmin ve meta üretimi sisteminin var olduğu bir ortamda daha başka bir paylaşım biçimi söz konusu olamaz." (Lenin)

Emperyalist güçler arasındaki hegemonya kavgasını yansıtan çeşitli bölgesel savaşlarla kanıtlandığı üzere, günümüzde de "barışçı kapitalizm" tehlikeli bir düştür. ... Emperyalizm, çeşitli uluslar üzerinde baskı, onların iç işlerine karışma, siyasal komplolar, siyasal gangsterlik ve en önemlisi de emperyalist savaşlar demektir. ... Emperyalist ülkeler işlerine geldiğinde ulusal ayrılıkları körüklemekte, farklı ulusları birbirine düşürerek yeni ulusal sorunlar yaratmaktadırlar. ... Sonuç sömürgecilik döneminden farklı olarak yeni sömürgelerin yaratılması değil, egemen gelen emperyalist devlet yanlısı yeni burjuva iktidarların ya da yeni ulus-devletlerin kurulması olmaktadır.

Anti-Emperyalist Mücadele Ulusal Kurtuluş Mücadelesine İndirgenemez

Emperyalizme karşı savaşımı, *ulusların kaderlerini tayin hakkının* kabulü ile sınırlayan bir siyaset burjuva reformizminden öteye geçemez. Emperyalizme karşı mücadeleyi, yalnızca ilhaklara karşı çıkmaya indirgeyen ve böylece emperyalizmin ekonomik temellerine cephe almayan bir siyaset, anti-emperyalist değildir.

Belçika örneğinde olduğu gibi, topraklarının bir başka devlet tarafından ilhak edilmesine karşı çıkan ve *ulusal egemenlik* hakkını koruyan burjuvazi kendi sınıfsal çıkarlarını savunmaktadır. Ama bu, antiemperyalizm değildir. Yalnızca saldırgan emperyalist devlete karşı kapitalizm temelinde bir tavır alıştır. ... Burjuvazinin sınıfsal çıkarları asla kapitalist sistemden kopmayı değil, onun içinde daha güçlülere karşı kendi egemenlik haklarının kabul ettirilmesini gerektirir. O halde, devrimci proletaryanın emperyalizm karşıtlığını şu ya da bu emperyalist devletin politikasına karşı çıkma ya da "kendi" burjuvazisinin egemenlik hakkını savunma düzeyine indirgemek düpedüz sınıf işbirlikçiliğidir. ... Emperyalizmden bağımsızlık sorunu, ulusal bağımsızlık sorununa indirgenemez; anti-emperyalizm, toplumsal kurtuluş sorunudur.

İrili ufaklı tüm kapitalist ülkelerde proletaryanın yakıcı sorunu, "kendi" burjuvazisinin "ekonomik bağımsızlığı (!)" değil, kapitalist sömürü düzeninden kurtuluştur.

"Bir yandan, birkaç elde yoğunlaşmış ve yalnızca küçük kapitalist ve çok ufak patronları da kendine bağlayan yaygın ve sıkı bir ilişki ağı kurmuş olan mali sermaye, öte yandan, dünyayı paylaşım ve başka ülkelere egemen olma yolunda başka ulusal mali gruplara karşı girişilen gitgide yoğunlaşan savaşım, bütün mülk sahibi sınıfların tamamıyla emperyalizm safına geçmesine neden olmaktadır." (Lenin)

Küçük-burjuva demokratların anti-emperyalist mücadele anlayışları yarım yamalaklıdır, çünkü bunlar, emperyalist politikalarla kapitalist işleyişin ekonomik temelleri arasındaki çözülmez bağları görmezden gelirler. Emperyalizmin karşısına "ulusal kapitalizm"i çıkartarak, emperyalizmden bağımsız bir kapitalizmin de pekâlâ mümkün olabileceği hayallerini yayarlar. Emperyalizmi, tüm kapitalist ülkeleri kaçınılmazlıkla içine alan dünya kapitalist sistemi olarak tanımlamaktan acizdirler ya da böyle kavramak işlerine gelmez. ... Küçük-burjuvazi nezdinde anti-emperyalizm, sömürgeci ve ilhakçı "politikalarla karşı" tutum almaktan ibarettir.

İkinci Bölüm

Emperyalizm ve Sömürge Ülkelerdeki Değişim

Lenin daha 1916'larda, sömürge ülkelerin geleceğinin maddi temelini döşeyen gelişme eğilimine dikkatleri çekmişti: "Emperyalizmin başlıca özelliklerinden biri, en geri ülkelerde kapitalist gelişmeyi hızlandırması ve ulusların ezilmelerine karşı verilen mücadeleyi yaygın hale getirmesi ve şiddetlendirmesidir."

Emperyalizm Dönemi ve Ulusal Kurtuluş Mücadelesi

"Toplumsal devrim, ancak, ileri ülkelerde proletaryanın burjuvaziye karşı iç savaşlarıyla, gelişmemiş, geri ve ezilen uluslarda, ulusal kurtuluş hareketleri dâhil, bir dizi demokratik ve devrimci hareketi içinde birleştiren bir çağ biçiminde sökün edebilir. ... Toplumsal devrimin, sömürgelerde ve Avrupa'da ayaklanmalar olmadan, bütün önyargılarıyla küçük burjuvazinin bir kesiminin devrimci patlaması olmadan, siyasal bakımdan bilinçsiz olan proleter ve yarı proleter yığınların, toprak beyliği, kilise, krallık boyunduruğuna karşı, ulusal vb. boyunduruğa karşı hareketi olmadan düşünebileceğini sanmak, toplumsal devrimi reddetmektir." (Lenin)

Lenin, ulusal sorunu ele alırken, farklı tarih basamaklarında bulunan ülkeleri ayırt etmekte ve başlıca üç grupta toplamaktaydı.

"Batı ülkelerinde ulusal hareket, uzak geçmişe ait bir şeydir. ... fazla olgunlaşmış kapitalizmden, sosyalizme dönüşümdür."

Gelişmemiş ülkelerde ise durum farklıydı:

"Doğu Avrupa'nın tümü bütün sömürgeler ve yarı-sömürgeler bu gruba girer... Bu bölgelerde, kural olarak, hala ezilen ve kapitalist açıdan gelişmemiş uluslar vardır. Nesnel olarak, bu ulusların önünde henüz başarıları gereken genel ulusal amaçlar, özellikle demokratik amaçlar, yabancı baskısının ortadan kaldırılması amaçları vardır."

Ulusal sorunda tarihsel farklılıkları hesaba katan Lenin, sömürgelerdeki ulusal uyanışı burjuva demokratik nitelikte ileri bir adım olarak değerlendirip destekledi.

Fakat unutmamalıyız ki, bir ulusal kurtuluş savaşı tarihsel ve siyasal kapsamı bakımından neyse odur, daha fazlası değil. Böyle bir mücadele pekâlâ burjuvazinin önderliğinde de yürüyebilir; dolayısıyla emperyalistlerle çeşitli uzlaşmaları da içerebilir. Böyledir diye, yığınların katıldığı haklı bir ulusal ayaklanma, haksız bir mücadele düzeyine indirgenmiş olmaz. Lenin'in bu konuda yaptığı uyarı önemlidir: "... bir emperyalist devlete karşı ulusal kurtuluş savaşımından, bazı durumlarda bir başka «büyük» devlet tarafından aynı ölçüde emperyalist amaçları için yararlanılması hali de sosyal-demokratların, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını reddetmelerine neden olamaz."

Ona göre, daha devrimci ögelerin (yani küçük burjuva radikalleri ve köylü kitleleri) kendilerini ezen emperyalist devletlere karşı ayaklanışlarına yardımcı olunmalıdır. ... Vurguyu. "... Söz konusu olan istemin ve siyasal demokrasinin tüm temel istemlerinin, burjuva hükümetleri devirmek ve sosyalizmi gerçekleştirmek uğruna devrimci yığın savaşına doğrudan doğruya bağlı kılınması gereği"ne yapmaktadır.

Kimin, nasıl destekleneceği konusu ilkesel bir sorun olmayıp koşullu taktik bir sorundur. ... İşçi sınıfının devrimci mücadelesi açısından bir ulusun kaderini tayin hakkının savunulması, bu demokratik istemin proletaryanın iktidar mücadelesine doğrudan bağlı olarak dile getirilmesi demektir.

O hep, dünya proleter mücadelesinin ancak ileri Avrupa ülkeleri proletaryasının devrimci atılımı temelinde zafere yürüyebileceğine inanmıştır.

Lenin'in ulusal kurtuluş hareketlerini, emperyalist-kapitalist sistemi yıkmayı hedefleyen dünya proleter devriminin bir müttefiki olarak değerlendirdiği doğrudur. Fakat Lenin ikisinin özdeşleştirilmesine ya da birincinin ikincisinin yerine ikame edilmesine yönelik anti-Marksist yorumlara açık kapı bırakmamıştır.

Emperyalizm ve Siyasal Bağımsızlık Sorunu

Lenin, emperyalist ekonomizm eğilimine savruldukları için Rosa Luxemburg, Pyatakov ve Buharin'i eleştirdi. Bu Marksistler, ulusların kaderini tayin hakkının kabulünün kapitalizm altında olanaksız, sosyalizm altındaysa ulusal sorun zaten çözümleneceği için gereksiz olduğu şeklinde özetlenebilecek bir görüşü savunmaktaydılar.

Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının emperyalist sistemin içinde gerçekleşmeyeceğini iddia etmek doğru değildir. Fakat yalnızca siyasal bağımsızlığın kazanılması ile sınırlı bir tayin hakkı, kapitalist sistemin, işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin canını yakan ekonomik gerçeklerini de değiştirmeyecektir. Bu boyuttan bakıldığında, emperyalist güçler karşısında zayıf ulusların ezilen ve sömürülen kesimlerinin kaderini belirleyecek olan, kapitalizmden kurtulup kurtulmamaktır. İşte ancak bu noktada, "tayin hakkı"nın kapitalizm altında olanaksız sosyalizm altında ise zaten çözümleneceği için gereksiz olduğu söylenebilir.

Emperyalist sistemden kopmaksızın ulusların ekonomik açıdan da bağımsız olabileceklerini iddia etmekse, saçma ve gerici bir küçük-burjuva ütopyasıdır. ... Ulusların kaderini tayin hakkını savunmanın ya da toprak ilhaklarına karşı çıkmanın, milliyetçilik ve sosyal şovenizm tehlikesini gölgelemesine karşı gerçekten de uyanık almak gerekir. Ulusal sorunun çözülmüş olduğu ve proleter devrimlerin gündemde bulunduğu kapitalist ülkelerde, yerli burjuvazinin kendi çıkarca maceralarını ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı bahanesiyle yutturmaya çalışması gerçek bir tehlikedir.

Lenin'in... Buharin'e karşı çıkış gerekçesi şuydu: "*Bir ulus demek, burjuvazi ve proletarya bir arada demektir. Öyleyse biz proleterciler, nefret ettiğimiz burjuvazinin kendi kaderini tayin hakkını mı tanıyacağız?*"

Oysa Lenin'e göre, Buharin'i rahatsız eden tutarsızlık, yaşamda zaten varolan bir olguydu.

Lenin, önemli bir gerçeklikten söz ediyordu: "*Biz bir ulusun ortaçağdan burjuva demokrasisine, burjuva demokrasisinden proleter demokrasisine yürüyüşünde eriştiği aşama hesaba katılmalıdır, diyoruz. ... Her ulus, kendi kaderini tayin hakkını elde etmelidir, bu emekçi halkın kendi kaderini tayin etmesini kolaylaştıracaktır. ... Komünizm zor yoluyla kabul ettirilemez.*"

Emperyalizm Dönemi ve Haklı-Haksız Savaşlar Ayrımı

II. Enternasyonal dönemleri, aslında bizzat emperyalist paylaşım savaşını çıkartan saldırgan Avrupa ülkelerinin bile "anayurt savunması" yapmaya hakları olduğu yalanına sarıldılar. Politik literatüre sosyal-şovenizm diye geçen bu siyasi eğilimle mücadele yakıcı bir önem kazanmıştı.

Bir savaşın niteliğini belirleyebilmek için, bir kere her şeyden önce o savaşa yol açan politikanın karakterinin açıkça ortaya konması gerekir. Çünkü genelde her savaş, politikanın başka araçlarla devamından başka bir şey değildir.

Lenin bu türden şoven yaklaşımları eleştirirken tam da sorunun özüne işaret ediyor ve şöyle diyordu: "*Sanki Soru: Savaşın nedenleri nedir? Savaşın amaçları nedir? Savaşı hangi sınıf veriyor? ... değilmiş de, ilk saldıracak olan kimdir? sorusuymuş gibi.*"

Marx ve Engels'in 1789–1871 arasındaki ulusal kurtuluş savaşlarını neden ilerici, haklı ve desteklenebilir savaşlar olarak değerlendirdiklerini hatırlamak gerekir: "*Böyle bir dönemin savaşları ile ilgili olarak 'savunma' savaşının meşruluğu üzerine söz ederken sosyalistler, daima, sonu ortaçağ kurumlarına ve köleliğe karşı devrime çıkacak olan bu amaçları göz önünde bulundurmışlardır. 'Savunma' savaşı sözü ile sosyalistler, her zaman bu anlamda 'haklı' bir savaşı kastetmişlerdir. ... Sadece bu anlamda sosyalistler, 'anayurdun savunulması için' verilen savaşlara ya da 'savunma' savaşlarına, meşru, ilerici ve haklı savaşlar gözleriyle bakmışlar ve bakmaktadırlar.*"

Lenin'in sözleriyle, "... bugünkü emperyalist burjuvazi, köleliği sağlamlaştırmak ve güçlendirmek için köle sahipleri arasındaki savaşı, 'ulusal' ideoloji ve 'anayurdun savunulması' gibi sözlerle halka yutturmaya çalışmaktadır."

Proletarya, birbirleriyle boş ölçüşmek üzere kaşı karşıya gelen kapitalist ülkelerden hangisinin savaştan daha avantajlı çıkacağı temelindeki bir hesaplaşmada taraf değildir. Savaşı yürüten kapitalist ülkeler proleterleri açısından sorun, "kendi" hükümetlerinin yenilgisini istemek ve emperyalist savaşı, burjuva düzene son verecek bir iç savaşa çevirmektir. Savaş koşulları nedeniyle silahlanmış bulunan proleterler, ellerindeki silahları kendi burjuva iktidarlarına yöneltmeyi temel sınıf görevleri olarak kabul etmelidirler.

Bu siyasetin yerine "anayurt savunması" siyasetinin geçirilmesi, proleter devrim amacına açıkça ihanet etmek demektir. Çünkü emperyalist niyetlerle savaşa tutuşan ülkelerde, proletaryanın "anayurt savunması" yanlısına kapılarak bu savaştan yana çıkması, "kendi" burjuvazisinin zaferi uğruna diğer ülkeler proleterleriyle boğazlaşması anlamına gelir.

Ne var ki "anayurt savunması" siyasetine karşı olmak her türlü ulusal savaşı reddetmeyi ya da olanaksız görmeyi, bu kez de böyle bir uç noktaya savrulmayı haklı kılmıyor. Emperyalist bir savaşa içinde paylaşımına konu olan sömürgeler ve ezilen uluslar açısından durum farklıdır. Çünkü bu ülkelerde "anayurt savunması", gecikmiş bir tarihsel sorunun, yani ulusal bağımsızlık sorununun çözümünü içerir. ... "Ata toprakları ve ulus"un tarihsel kategoriler olduğunu belirten Lenin "*Ben, demokrasiyi savunmak ya da ulusal baskıya karşı durmak amacıyla verilen savaşlara hiçbir biçimde karşı değilim; bu savaşlar ya da başkaldırı söz konusu olduğu zaman da «ata topraklarının savunulması» sözünden*

korkmam" der. Gerçekten de, sosyalistler her zaman zulüm görenin yanında yer alırlar ve kapitalist baskılara karşı yürütülen demokratik ya da sosyalist içerikli savaflara karşı çıkmazlar. Emperyalizm döneminde bir ulusal savaşın haklı kabul edilebilmesi için her şeyden önce, yürüyen savaşın özü ortaya konulmalıdır.

"Bu siyaset emperyalist bir siyasete, yani mali-sermayenin çıkarlarını güven altına almak, sömürgelerle yabancı ülkeleri soymak, ezmek amacını güdüyorsa, o zaman bu siyasetten doğan savaş emperyalisttir. Eğer güdülen siyaset ulusal kurtuluş siyasetiyse, yani ulusa zulmedilmesine karşı olan yığın hareketinin ifadesiyse, o zaman bu siyasetten doğan savaş, ulusal kurtuluş savaşıdır."

Egemen olan bir ulus-devletin topraklarının işgale uğraması ya da ilhak edilmesi durumunda komünist yaklaşım açısından temel sorun, üzerinde yaşanan toprakların savunulup savunulmayacağı sorunu değildir. Sorun, işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin, yaşadıkları topraklara yönelik bir saldırı ve ilhak karşısında neyi, nasıl, kime karşı, hangi temelde vb. savunacakları sorularının yanıtındadır. Lenin'in tutumunda örneklendiği gibi, komünistlerin karşı çıktığı "anayurt savunusu", proletaryanın savaş bahanesiyle kendi ülkesindeki burjuva iktidarını savunur ve destekler bir duruma düşürülmesidir.

Lenin, zorla gerçekleşen toprak ilhaklarını bir "oldubitti" olarak kabul eden ve bu tür sınır değişikliklerini sosyalizmi hazırlayan bir siyasal-iktisadi merkezileşme adına kayıtsızlıkla karşılayan mantaliteye karşıydı. ... Ulusların kaynaşmasının ancak gönüllülük temelinde gerçekleşebileceğini savunan Lenin, bir halkın arzusu dışında zorla gerçekleştirilen toprak ilhaklarına karşı çıkılması gerektiği fikrinden ödün vermedi.

Kapitalist bir ülkenin işgale uğraması veya bir toprak ilhakının gerçekleşmesi proletaryanın önüne devrimci hegemonyasını savaş koşullarında kurabilmesi görevini çıkarır. Yani proletarya, emekçi kitleleri ulusal bir başkaldırıya iten böyle bir ortamdan yararlanabilmeli, "yurt savunması" diyerek ayağa kalkan kitlelerin önderliğini ele geçirebilmeli ve böylece onları toplumsal devrime yöneltmelidir.

Emperyalist devletlerin askeri müdahalelerine karşı mücadele, burjuvaziyle "ulusal birlik"i (!) savunmak ya da burjuva iktidarın varlığını güçlendirmek için değil, toplumsal devrimin gerçekleştirilmesi uğruna yürütülmelidir.

Enternasyonal düzeyde devrimci öncü ve örgütlülük olmaksızın, söz konusu durumların işçi sınıfının mücadelesinde kendiliğinden büyük fırsatlar yaratacağını savunmak büyük bir hata olur. ... Tüm emperyalist devletlerin esas korkusu da, küçük bir kapitalist devletin büyüğüne kafa tutması değil, küçük büyük herhangi bir kapitalist ülkede proleter devrimin patlak vermesidir.

Günümüzde savaşlar karşısında doğru bir tutum takınabilmek için, içinde yaşadığımız dünyanın somut koşullarından hareket etmek, düne oranla değişen yönleri hesaba katmak zorunludur.

Yayılmacı maceralarla kendi uluslarını haksız savaşların içine sürükleyen burjuva iktidarların hegemonyası altında, onların ordularını güçlendirmek üzere savaşa katılmayı "yurt savunması" bahanesine sığınarak haklı göstermek, düpedüz milliyetçiliktir, sosyal şovenizmdir.

Üçüncü Bölüm

Doğu Halkları Komünist Örgütlerinin İkinci Tüm Rusya Kongresi (Kasım 1919)

Konuşmasında, kesin zaferin ancak dünyanın tüm ileri ülkelerindeki proletaryanın mücadelesi temelinde kazanılabileceğini vurgulayan Lenin, öte yandan yalnızca öncünün çabasıyla hedefe ulaşamayacağını da belirtiyordu. ... *"Doğu halkları arasında uyanan, uyanması gereken ve tarihsel yönden haklı olan burjuva ulusalcılığı temelinde dayanmanız gerekecek. Ama aynı zamanda, her ülkenin sömürülen emekçi yığınlarına ulaşmalı ve onlara, anladıkları dilde, tek kurtuluş umutlarının, enternasyonal devrimin zaferine bağlı olduğunu, Doğunun sömürülen yüz milyonlarca halkının tek dostunun enternasyonal proletarya olduğunu söylemelisiniz."*

Komintern İkinci Kongresi (Temmuz 1920)

Lenin, görüşlerini on iki tez halinde delegelerin incelemesine sunmuştur.

Lenin'in ön taslağında dikkat çeken önemli bazı hususları sıralayabiliriz. Sömürgelerin ve ezilen ulusların kurtuluş hareketlerinin başarısı için, Sovyet iktidarıyla sıkı bir işbirliği siyaseti izlenmesi önerilmiştir. Bütün proleterlerin ve çalışanlar yığınının, burjuvaziye karşı mücadele birliğini ancak Sovyet düzeninin sağlayabileceği vurgulanmıştır. Komünist partilerin, ezilen ulusların ve sömürgelerin devrimci hareketlerine doğrudan yardım etmeleri görevine değinilmiştir. Bu konuda doğabilecek olan yanılsamalara karşı Lenin uyansını yapmış, küçük-burjuva milliyetçi önyargılara karşı proletaryanın enternasyonalist bakış açısını savunmanın komünistlerin temel görevi olduğunu hatırlatmıştır.

Lenin, ulusal kurtuluş hareketleri kapsamında destekten söz ederken de, asıl olarak geri kalmış ülkelerin köylü hareketine devrimci bir nitelik kazandırılması gereğini öne çıkartmaktadır: *"Geri kalmış ülkelerin köylü hareketlerini, eşrafa karşı, büyük toprak mülkiyetine karşı, feodalizmin bütün belirtilerine ya da kalıntılarına karşı özellikle desteklemek ve Batı Avrupa devrimci proletaryası ile Doğu ülkelerinin, sömürgelerin ve genel olarak geri kalmış ülkelerin devrimci*

köylü hareketi arasında mümkün olduğu kadar sıkı bağlar kurarak, köylü hareketine en devrimci karakterin kazandırılması yolunda çaba gösterilmesi; kapitalist-öncesi ilişkilerin egemen bulunduğu ülkelerde «emekçi sovyetleri»ni vb. kurarak, Sovyetler rejiminin temel ilkelerini bu ülkelere uygulamak için çabaları esirgememek özellikle önemlidir.”

Küçük burjuva devrimciliğinden boyundan büyük işler beklenmesi, proletaryanın mücadelesi açısından son derece olumsuz sonuçlar doğurur.

Lenin tezlerinde, geri kalmış ülkelerde burjuva demokratik kurtuluş akımlarını komünist olarak nitelendirme yolundaki eğilime karşı kararlı bir mücadelenin zorunlu olduğunu belirtir.

Daha da önemlisi, burjuva demokratik kurtuluş akımlarına verilecek desteği, komünistlerin proleter mücadelenin asli görevlerini asla ikinci plana itmemeleri koşuluyla birlikte ele alır. Bu koşulun gereğini yerine getirmemek, salt “destekçi” bir konumla yetinmek, burjuva ya da küçük-burjuva önderliklerin kuyruğuna takılmaktan başka bir siyasal sonuç doğuramaz. Buradan hareketle, Lenin tezlerinde, burjuva demokratik kurtuluş akımlarının desteklenmesi hususunu III. Enternasyonal partilerinin uyması gereken bir koşula bağlamıştır: “III. Enternasyonal, sömürgelerdeki ve geri kalmış ülkelerdeki burjuva demokratik ulusal hareketleri, ancak geleceğin proleter partilerinin öğelerini, bütün geri kalmış ülkelerde gruplar oluşturmaları zihniyetiyle ve kendi özel görevleri, kendi uluslarının burjuva demokratik hareketlerine karşı savaşım görevleri zihniyetiyle eğitebilmeleri koşuluna bağlı olarak desteklemelidir. ... III. Enternasyonal, sömürgelerin ve geri kalmış ülkelerin burjuva demokratlarıyla geçici bir ittifak kurmalıdır, ama onlarla kaynaşmamalı ve en ilkel biçimde olsa da, proleter hareketin bağımsızlığını bağınazlıkla korumalıdır.”

Lenin, ezilen uluslarda gittikçe birbirinden uzaklaşan iki farklı nitelikteki harekete dikkat çekmiştir. Bunlardan birincisi, yalnızca siyasal bağımsızlığın kazanılması ve takiben burjuva düzenin kurulması amacına sahip olan milliyetçi burjuva demokratik harekettir. İkincisi ise, ezilen ulusun işçi ve yoksul köylü kitlelerinin, her türlü sömürden kurtulmayı amaçlayan toplumsal kurtuluş hareketidir.

Lenin döneminde, geri sömürge ülkelerde, proletaryanın henüz bağımsız bir siyasal rol oynayamadığı koşullarda, ulusal kurtuluş mücadelesinin başını kaçınılmaz olarak burjuva ya da küçük-burjuva unsurlar çekmekteydi. Bu gibi durumlarda ne o ulusal kurtuluş mücadelesi haklı olmaktan çıkar, ne de burjuvazinin önderliğine hapsolan bir mücadele kendi boyunu aşan bir devrimci niteliğe yükselir. Neyse odur ve işte Lenin'in anlatmak istediği de, böylesi somut koşullar altında bir ulusal kurtuluş mücadelesinin hangi temelde haklı olduğunu açıklığa kavuşturabilmektir.

Ulusal kurtuluş mücadelelerinin yaşandığı tüm ülkelere yönelik tek tip bir tutum geliştirmek yanlış bir yaklaşımdır.

İtalyan delege Roy... Yerli burjuvazinin ulusal bağımsızlık hareketi ile işçi sınıfının ve köylülüğün hareketi arasında esastan bir ayrılık olduğunu ve bu ikisinin birlikte aynı doğrultuda gelişemeyecekleri görüşünü savunuyordu.

Roy, sömürgelerden sağlanan gelirler sayesinde Avrupa proletaryasının susturulması olgusunu esas almakta ve bu kaynak kurutulmadıkça Avrupa işçi sınıfının kapitalizmi yıkmayı başaramayacağı görüşünü savunmaktaydı.

Lenin, ... Roy'un tezinde biraz değişiklik yaparak şu formülasyonu kabul ettirdi:

“Sömürgelerden sağlanan fazla kar modern kapitalizmin başlıca dayanağıdır ve kapitalizm, bu fazla kar kaynağından yoksun bırakılmadıkça Avrupa işçi sınıfının kapitalist düzeni yıkması kolay olmayacaktır.”

Lenin, “burjuva demokratik hareket” yerine “devrimci ulusal hareket” nitelemesini oybirliğiyle kabul ettiklerini açıkladı. Böylece, sömürge ülkelerdeki kurtuluş hareketlerinin hangi koşullarla destekleneceği hususu da açıklığa kavuşturulmak isteniyordu: “... biz, sömürge ülkelerin burjuva kurtuluş hareketlerini, ancak bu hareketler gerçekten devrimci oldukları takdirde, bu hareketlerin temsilcilerinin o ülkelerdeki köylülüğü ve sömürülen geniş kitleleri, devrimci bir ruhla örgütlenmemize engel olmadıkları takdirde desteklemeliyiz ve destekleyeceğiz. Eğer bu koşullar yerine getirilmezse, bu ülkelerde reformcu burjuvaziye karşı (ki bunlara II. Enternasyonal kahramanları da dâhildir) savaşım veririz.”

Dünya proletaryasına yol gösteren Marksist sürekli devrim anlayışı, Stalinist sahtekârlık okulu tarafından yaratılan bir “Troçkizm” umacısı sayesinde çöpe atılmış ve yerine egemen bürokrasinin çıkarlarını başa alan bir aşamalı devrim karikatürü geçirilmiştir. Stalinizm, Lenin'in ulusal kurtuluş mücadeleleri karşısında proleter devrimin çıkarlarını başa alan ihtiyatlı değerlendirmelerini ve koşullu destek yaklaşımını sinsice tahrif etmiştir.

Aslında, Lenin ve Roy arasında geçen tartışmaların temelinde, farklı gelişmişlik düzeyinde yaşayan sömürge ülkeler gerçeği yatmaktaydı. Geri ülkeleri, yani proletaryanın henüz bağımsız siyasal rol oynamadığı ülkeleri dikkate alan Lenin, buralarda Orta Çağ karanlığından modern çağa geçişin ve burjuvazi önderliğinde bir ulus-devletin kuruluşunun ilerletici rolünü hesaba katmakta haklıydı.

Roy, Hindistan ve benzeri ülkelerdeki kapitalist gelişme düzeyi ve proletaryanın varlığı dikkate alındığında, sömürge devrimi sürecinde önderliğin daha baştan proletaryanın elinde olması gerektiğini savunuyordu. Roy, bu gibi ülkelerde

kendini ulusal bağımsızlık hedefiyle sınırlayan yerli burjuvazinin hareketiyle, işçi sınıfı ve köylülüğün kapitalist sömürü sistemine karşı mücadelesinin birbirinden çok farklı kapsamda olduklarını belirtiyordu. Bu nedenle bunların birlikte gelişemeyeceklerini, aralarında nesnel bir çelişki olduğunu düşünüyordu:

Lenin'in yaklaşımı şuydu: "Eğer utkun devrimci proletarya, bu halklar arasında sistemli bir propaganda yürütürse, eğer Sovyet hükümetleri ellerindeki bütün olanaklarla bu halklara yardımda bulunurlarsa, kapitalist gelişme aşamasının geri kalmış halklar için kaçınılmaz olduğuna inanmak yanlıgı olur."

Stalinist "kapitalist olmayan yol" anlayışı ise, bu ülkelerin ulusal burjuvalarına, devlet kapitalizmi sayesinde kapitalist gelişmeyi hızlandıracakları "ulusal kalkınmacı" yol döşemiştir.

Birinci Doğu Halkları Kurultayı (Bakû-Eylül 1920)

Ayrı bir Müslüman devletinin kurulmasını hedefleyen Sultan Galiyev gibi Müslüman "komünist"ler, aslında ezilen ulus milliyetçiliğini temsil ediyorlardı. Madalyonun diğer yüzünde ise, ezen ulus milliyetçiliğinin temsilcisi Stalin gibi "komünist"ler yer almaktaydı. ... Lenin'in de giderek derin bir rahatsızlık duymaya başlayacağı büyük Rus şovenizminin uzantısı olan uygulamalar, Müslüman ulusların küçük-burjuva sosyalistlerini (Sultan Galiyev gibiler), ezilen ulusların devrimciliğini büsbütün abartma noktasına itti.

Sultan Galiyev, gelişmiş ülkelerin proletaryasının yardımı düşüncesini, "sömürge bölgelerine kurtarıcı rolünde gelmek" şeklinde yorumluyor ve bu yaklaşıma karşı çıkıyordu. ... Ona göre iktidarın proletaryanın eline geçmesi, sömürge halkları için yalnızca efendilerin değişmesi anlamına geliyordu.

Kurultay tarafından kabul edilen kararlar arasında Türkiye'deki ulusal mücadeleyi ilgilendiren önemli bir madde de yer alıyordu. Bu maddede, Türkiye'deki ulusal devrimci hareketin yalnızca yabancı sömürücülere yönelik olduğu belirtilmekteydi. Bu hareketin işçi ve köylülerin ezilmekten ve sömürülmekten kurtulmaları anlamına gelmeyeceği gerçeği vurgulanıyor ve başarılı olsa bile, "Türk çalışan yığınları için en önemli sorunların çözümünü getirmeyecektir" deniliyordu.

Üçüncü Kongre Öncesindeki Ortam ve Türkiye Sorunu

Sovyet devletinin içine girdiği olumsuz koşullar bakımından 1921 yılı bir dönüm noktasıdır. Avrupa'da devrim umudunun solmakta olduğu iyice açığa çıkmıştır. Sovyet devletinin yalıtılmışlığına son vereceği düşünülen Alman devrimi yenilgiye uğramış, Alman Komünist Partisinin Mart ayaklanmasını karşı-devrimci güçler tarafından bastırılmıştır. Yalnızlaşan Sovyet devleti, tek başına burjuva devletlerle yan yana yaşamak gibi bir sorunla yüz yüze gelmiştir. Avrupa devriminin imdada yetişmeyeceğinin belli olmasıyla birlikte, yalıtılmış Sovyet devletinin yaşatılması için burjuva devletlerle "barışçı" ilişkiler kurulması politikası gündeme gelmiştir. 1921 yılının Mart ayında, Sovyet devletinin içine düştüğü yalnızlığın sonucu olan uygulamalar birbirini izler.

Sovyet hükümeti, ekonomik yıkım ve açlık tehlikesinin önüne geçebilmek amacıyla 16 Mart tarihinde İngiltere ile bir ticaret anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma gereğince Sovyet hükümeti, Asya'da İngiltere'nin egemen olduğu ülkelerde politik faaliyette bulunmamayı taahhüt etmektedir. Ardından 18 Martta Polonya ile barış anlaşması imzalanır. Bu arada Sovyet hükümetinin İngiltere ile yaptığı anlaşmanın yarattığı durum değişikliği somut yaşama yansır. Bir tarafta İngilizler M. Kemal ile anlaşma yolunu döşerlerken, diğer tarafta Sovyetler de Kemalist Türkiye ile bir "dostluk" anlaşması imzalamaktadır. Böylece, daha önce Komintern kongrelerinde alınmış ilkesel kararlarla pratikte değişen siyasal dengelerin arasındaki gerilim, Türkiye'de M. Kemal'in öncülüğünde yürümekte olan "milli mücadele"ye yaklaşımda da açığa hissedilecektir.

Milli mücadelenin burjuva önderi M. Kemal, başlangıçta güçsüz ve destekten yoksun olduğu koşullarda, kendini Sovyet hükümetine neredeyse "komünist" gösterecek atraksiyonlar yürütmüştür. Örneğin, 29 Kasım 1920'de Moskova'ya gönderdiği telgrafta, burjuva iktidarına son vermek için Asya ve Afrikalı halklar ile Batı proletaryasının işbirliğinden söz etmektedir. Ne var ki, koşullar Sovyetlerin aleyhine değişikliğe uğradığında, M. Kemal, Türkiye coğrafyasının Sovyet devleti açısından taşıdığı stratejik öneme ziyadesiyle güvenecektir. Bu sayede Sovyet yardımını nasılsa garantide hissedecek ve Sovyetler Birliği faktörünü, artık yalnızca kendini emperyalistlere kabul ettirmek için bir koz olarak kullanacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu'nu paylaşmak isteyen emperyalist devletlere karşı, kendine hiç değilse Anadolu'da bir yer ayırmak ve kendi ulus-devletini kurmak isteyen Türkiye burjuvazisi, Anadolu topraklarındaki ulusal mücadelenin kendi kontrolü dışına çıkmaması için her yola başvurmuştur. 1921 Ocak ayında Türkiye Komünist Partisinin kurucusu Mustafa Suphi ve 14 yoldaşı, milli mücadelenin burjuva önderliğinin emriyle düzenlenen bir suikast sonucunda Karadeniz'de boğularak öldürüldüler. Bu katliamın ardından, Çerkez Ethem önderliğindeki köylü mücadelesi ' (Yeşil Ordu hareketi) bastırılır. Bu gelişmelere rağmen, Sovyet hükümeti M. Kemal ile ilişkilerini bozmadı; hatta duyulan bir rahatsızlık bile dile getirilmez. Sovyet hükümeti büyük ekonomik ve askeri zorluklarla boğuşurken, Mart 1921'de imzalanan dostluk ve yardım anlaşması gereğince, M. Kemal'e on milyon altın ruble ve önemli miktarda silah gönderir.

Sovyetlerin burnunun dibinde, Anadolu'da, Ekim devriminden etkilenen gerçek bir anti-emperyalist halk hareketinin gelişmesi, hem Türk burjuvazisinin hem de Batılı emperyalist devletlerin korkulu rüyasıydı. Bir yanda, kendi burjuva düzenini kurarak Batılılaşmaya, kapitalistleşmeye can atan Türk burjuvazisi; öte yanda, Sovyet devriminin Anadolu'ya yayılmasından ürken emperyalistler. Bu güçler gerçekte bir çıkar birliği içindeydiler. Bu durum, hem M. Kemal'in emperyalist devletlere ne ölçüde kafa tutabileceğinin belirlenmesinde, hem de emperyalist hükümetlerin akıllarını başlarına devşirip Kemal gibi burjuva önderlere uzlaşma eli uzatmalarında temel bir etken oldu. Sovyet hükümetinin, "Sovyet devletinin korunması" amacıyla Türkiye burjuvazisine verdiği ödün de bu süreçte önemli bir faktör oluşturdu.

Bu durum Türkiye komünist hareketini daha baştan çok güçsüz bir konuma itti. Kurucu liderlerinin burjuvazi tarafından katledilmesi ve ardından gelen sistematik baskılar, Türkiye'de komünist hareketin yolunu kesti ve Kemalist burjuva önderlik bu sayede emekçi kitleler üzerinde rahatlıkla hegemonyasını kurabildi. Ve böylece, ulusal kurtuluş mücadelesini burjuva sınırlar içine hapsedmeyi, onu salt ulusal bağımsızlığın kazanılması ve modern burjuva ulus-devletin kurulması noktasında durdurabilmeyi başardı. Kısacası, Türkiye'de "ulusal kurtuluş mücadelesi", bir işçi- köylü ayaklanmasına dönüşmeden, burjuva önderliğin hegemonyası altında ve bizzat bu önderliğin adlandırdığı üzere "milli mücadele" sınırları içinde kaldı. Türkiye burjuvazisinin, bu mücadeleyi kendi resmi tarihine, "ezilen uluslara örnek oluşturmuş anlı-şanlı bir anti-emperyalist mücadele" olarak yazması kendi bileceği bir işti. Ama ne yazık ki, başlangıçta bir ölçüde Komintern'in zaafı ve takiben asıl olarak Stalinist yozlaşmanın etkisiyle, Türkiye'de uzun yıllar boyunca komünistler de aynı telden çaldılar.

Hatırlarsak, sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde ulusal kurtuluş mücadelesi içinde burjuva demokratlarla geçici işbirliği yapılabileceğine değinen İkinci Kongre kararları, buna ilişkin koşulları da belirlemişti. Komünistler her şeyin başında, proleter mücadelenin çıkarlarını başa almak ve taktikleri ona göre belirlemekle yükümlüydüler. Adına ister ittifak, ister işbirliği densen, "geçici" sıfatı, çerçevesi çizilmiş somut bir sorun temelinde bir eylem birliğini anlatır. Kuşkusuz, bu tür işbirliklerinde komünistlerin temel prensibi, "ayrı yürü, birlikte vur; bayraklar karışmasın" sözlerinde özlü biçimde ifadesini bulur. Yani temel ölçüt, her ne adına olursa olsun bağımsız siyasal örgütlenmeden ödün vermemek olmalıydı. Bu nedenle, uyanıklığı elden bırakmamak ve örgütlenmeye zarar veren koşullarda, buna zarar verenlerle işbirliğine girmemek komünistler açısından zorunlu bir koşuldur.

Evet, ilkelere bağlılık iddiasıyla somut koşulları hesaba katmayıp kaskatı kesilmek siyasal mücadelede doğru bir tutum değildi. Fakat "somut koşulların gereğini yerine getirme" adına ilkelerin çiğnenmesini hoş görmek ise, zamanla daha büyük hatalara, sapmalara temel oluşturur. Daha büyük bir savaşı kazanabilmek için küçük bir muharebeyi kaybetmekte bir sakınca yoktur; ya da savaşı kaybetmemek amacıyla bazen kötü bir barış yapmak zorunda kalınabilir. Sovyet hükümetinin 1918'de Almanlarla imzaladığı Brest-Litovsk barış antlaşması örneğinde olduğu gibi. Böyle bir durumda kural, olumsuz bir kararı bir olumluluk örneği olarak sunmamak, zorunlulukları ve terslikleri olanca açıklığıyla ortaya koyabilmektir.

Bu ortamda Stalinizm, mevcut zaafı fırsat bilecek ve böylece Türkiye komünist hareketine uzun yıllar boyunca, Kemalizm kuyrukçuluğu, ezen ulus milliyetçiliği, "kendini" burjuvazisiyle sarmaş dolaş bir garip "cephe" ya da "anti-emperyalizm" anlayışı egemen olacaktı.

"Bütün"ün dünya devriminin çıkarları olduğunu asla göz ardı etmemeliyiz. Proletaryanın devrimci mücadelesinin başarısı devrimlerin tek tek işçi devletleri sınırları içine hapsedilmesine değil, tam tersine devrimin dünya ölçüğünde sürekliliğine bağlıdır. Fakat bu ilke de eğer salt bir söz kalıbına dönüştürülmek istenmiyorsa, kuşkusuz ki, içinde bulunulan somut koşulların o an neyi olanaklı ya da olanaksız kıldığını doğru hesap etmek gerekir.

Stalin dönemindeki temel sorun, artık egemen bürokrasinin devletine dönüşmüş bulunan bir "Sovyetler Birliği"nin, dünya devriminin ilerleyişinin göz göre göre boğulması pahasına korunmak istenmesiydi.

SONSÖZ

Dördüncü Kongreyi izleyen yıllar içinde, Lenin'in ölümü ve Sovyetler Birliği'nde Stalinist bürokrasinin iktidarının kuruluşuyla birlikte Komintern'in çizgisi ve niteliği tamamen değişti. Stalin'in egemenliğindeki Komintern, Lenin döneminde belirlenen ilkelere uymak ne kelime, onları birer birer *buharlaştırıp yok etme* konusunda uzmanlaştı. Küçük burjuva milliyetçi güçlerin kendilerini "komünist" renklere boyama girişimlerine bizzat yardımcı olundu. Komünist güçler, burjuvazinin hegemonyası altındaki ulusal cephe içinde eritildi.

Stalinist Komintern döneminde, dünya devriminin ilerletilmesi mücadelesi "sekte", "maceracı", "Troçkist" olarak damgalanıp mahkûm edilmişti. Sovyet egemen bürokrasinin çıkarlarını yansıtan bir resmi komünizm yaratılmıştı. Ve bu "komünizm" devrimci Marksizm'e karşı yürüttüğü savaşı, gerçekte Ekim Devrimini tasfiye eden ama kendini onun mirasçısı gibi gösteren Stalinist Komintern'in resmi otoritesi sayesinde kazanmıştı. ... Bu çerçevede reformizm, burjuva parlamenter mücadeleyi başa alarak evrim yoluyla "sosyalizm"e geçmeyi tasarlayan bir siyasi eğilimse; devrimcilik de "ulusal sosyalizm"i esas alan bir küçük-burjuva radikalizminden öteye geçmeyecekti.

Kendini "Marksist-Leninist" olarak sunan çeşitli Stalinist siyasetlerin ya da Stalinizmden bir kopuş olarak lanse edilen

"Avrupa komünizmi"nin üzerlerini örten çeşitli renklerdeki boyaları kazıdığımızda karşımıza ortak bir öz çıkmaktaydı. Bu öz, emperyalist kapitalist dünya sisteminin yıkılması hedefinin yerine, ulusal sınırlar temelinde devletçiliğe dayanan bir sözde sosyalizm anlayışının geçirilmesi idi. Bu bağlamda, Avrupa ülkelerindeki resmi komünist partilerin "anti-tekel", "ileri demokrasi" programlarıyla, emperyalizme bağımlı ülkeler olarak adlandırılan gruba giren ülkelerdeki "ulusal devrimci", "ulusal demokratik" programların ortak yönü, proletarya hegemonyası ilkesinin açıkça çiğnenmesi idi. Bunların hepsi burjuvazi içinden bulunup çıkartılan "dost" kesimlerle oluşturulan "cephe stratejileri"ydi. Lenin döneminde, proletaryanın yeniden güç toplamasını, savunma pozisyonundan saldırı pozisyonuna geçebilmesini amaçlayan cephe taktiği, Stalinist egemenlik altında tamamen iğdiş edilmişti.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Ekim Devriminin yarattığı cazibe nedeniyle, emperyalist hükümetler ulusal kurtuluş mücadelelerinin toplumsal devrime dönüşmesi ihtimalini ciddi bir tehlike olarak gördüler. Sömürge ülkelerdeki mücadelenin daha ileri boyutlara ulaşmasını engellemek üzere, ulusların kaderlerini tayin hakkını *kendilerince* kabul ettiler. ... Despotik-bürokratik bir diktatörlüğe dönüşmüş Sovyetler Birliği açısından ise, Stalin'in temellerini attığı büyük ulus şovenizmi Sovyet liderlerinin yürütecekleri dünya politikasının esas belirleyeni olacaktı. Çünkü bu büyük ulus-devletin çıkarlarının korunması ve kollanması, kendini dünya devriminin merkezi olarak sunmaya devam eden bürokratik diktatörlüğün hayat-memat sorunuydu.

Resmi komünizm dünyası, "*Sovyet devletinin çıkarlarının korunmasına hizmet etmek, dünya devrimine hizmet etmiş olmaktadır*" yalanı ekseninde döndü durdu.

Dünya ölçeğindeki gelişmeler karşısında kendi ulus-devletinin varlığını ve çıkarlarını korumak amacıyla tutum alan Stalinist egemenlik, İkinci Dünya Savaşının emekçi kitlelere ölüm getiren yıllarını, kapitalist düzeni yıkacak devrimci burjuvaziye dönüştürmekten uzak durdu. Avrupa ülkelerindeki direniş hareketleri, burjuvaziyle ortak "anti-faşist" cephelerin içinde eritildi.

İkinci Dünya Savaşının bitiminde, savaştan galip çıkmış bulunan Sovyetler Birliği'nin doğrudan müdahalesi sayesinde kurulan yeni "sosyalist" devletlerin de katılımıyla, dünya artık kapitalist ülkeler bloğunun yanı sıra bir de "sosyalist blok"a kavuşmuştu. Artık iki bloklu bir dünya vardı ve emperyalist ülkeler arasındaki rekabet mücadeleleri de, bu iki blok arasında sürüp gidecek bir soğuk savaşın ardına gizlenmiş bulunuyordu. İşte bu dönem boyunca yürüyen ulusal kurtuluş mücadeleleri, genelde Sovyet bloğunun yanında tutum alır göründüler ve bunu emperyalist güçlere karşı bir tehdit unsuru, bir koz olarak kullandılar.

Kısacası, bu ülkelerdeki devrimler, diğer ulusal kurtuluş mücadelelerinden farklı olarak emperyalist sistemden kopuşu ve kapitalizmin dışına çıkmayı gerçekleştirmiş olsalar da, bu değişim asla Ekim Devriminin benzeri olmadı. Dünya devrimini amaçlayan gerçek komünist çizgiye karşı çıkan önderliklerin hegemonyası altında devrim ilerleyişi durdurulmuş oldu. Buralarda devrim süreci, Ekim zirvesine ulaşmadan, yani proletaryayı hiç mi hiç iktidara getirmeden daha baştan Stalinist bürokratik rejimin kopyalarını doğurdu. Bu ülkelerdeki sosyo-ekonomik sistem, kuruluşundan başlayarak despotik-bürokratik rejim olarak yapılandı.

Bu ülkelerin kapitalist işleyişin dışına çıkabilmeleri, kuşkusuz ki Sovyetler Birliği'nin emperyalist sistem karşısında ayrı bir güç odağı olmasından kaynaklanıyordu. Sovyet devleti bürokratik bir diktatörlük idiyse de, onun da kendi varlığının idamesi için gücünü yaygınlaştırmaya, pekiştirmeye, emperyalist ülkelere kafa tutmaya ve olabildiğince çok sayıda devleti kendi yanına çekmeye ihtiyacı vardı. İşte, söz konusu ülkelerde bürokratik Sovyet rejimini örnek alan yeni ulus-devletlerin kuruluşu gündeme geldiğinde, bu devletleri Sovyet bloğunun içine çekecek yardımları sunmak Sovyet bürokrasisi açısından bir zorunluluktur. Bu yardımların koşulu Sovyet egemen bürokrasisinin otoritesine boyun eğilmesiydi ve bu koşula uyulduğu sürece yardımlar sürdü, uyulmadığında ise kesildi.

Özü itibarıyla Sovyetler Birliği'ndeki despotik-bürokratik rejimin benzerleri olan ulus-devletler açısından da yüce amaç, kendi ulus-devletlerinin çıkarlarını en iyi biçimde koruyacak yolları bulmak ve uygulamaya koymaktı. O nedenle, bu bürokratik diktatörlüklerin kendi aralarında da çıkar çatışmalarının olması kaçınılmazdı. Nitekim dünya, emperyalist blokla Sovyet bloğu arasındaki çekişmelerin yanı sıra, kendilerini sosyalist olarak adlandıran ülkeler arasındaki çatışmalara ve hegemonya mücadelesine de tanık oldu. Sovyet-Çin rekabeti bu durumun en tipik örneğiydi.

Genelde burjuva ulus-devletlerin kuruluşuyla sonuçlanan ve dolayısıyla kapitalist sistemden kopmayan çeşitli ulusal kurtuluş mücadeleleri de yaşandı. Bir zamanlar kendilerini hangi şekilde adlandırmış olurlarsa olsunlar, Irak, Suriye, Libya, Mısır, Sudan, Cezayir vb. tüm bu örneklerde ortak yön, bu ülkelerdeki ulusal mücadelelerin siyasal bağımsızlığın kazanılmasıyla sınırlı kalan burjuva demokratik karakteriydi. Ulusal mücadelelerin başını çeken önderliklerin, o dönemin dünyasındaki denge koşulları nedeniyle kendilerini daha devrimci ya da sosyalizm yanlısı olarak göstermeleri nihai sonucu değiştirmiyordu.

Bu ülkelerin çoğu burjuva iktidarlar altında ve devletin ekonomik yaşamda doğrudan rol üstlenmesiyle, yani devlet kapitalizmi sayesinde emperyalist sisteme entegrasyon yolunu tuttular. Fakat Sovyet bürokrasisi tarafından, "kapitalist olmayan yol"a girmiş, yani sosyalizme ilerleyen ülkeler olarak lanse edildiler. "Sosyalist blok" içinde yer almayan, ancak

karşılıklı çıkarlar temelinde Sovyetler Birliği ile iyi geçinen ülkeler için de bir blok icat edildi ve bunlara "Bağılantısızlar Bloğu" denildi. Böylece, Hindistan örneğinde olduğu gibi, burjuvazinin Sovyet bürokrasisinin desteğine yaslanıp, şu ya da bu emperyalist devlete kafa tutması da "antiemperyalizm" mertebesine yükseltildi.

Sovyetler Birliği'nin ve "sosyalist blok"un çöküşü ve soğuk savaş döneminin sona ermesiyle girdiğimiz yeni dönem içinde, artık bu çarpıtılmış "anti-emperyalizm" akımlarını doğrudan destekleyen bir "sosyalist" devlet yok. Fakat bir ideolojinin yaslandığı maddi temel ortadan kalkmış olsa bile, o ideoloji daha uzun süre yaşamaya devam edebilir. Biliyoruz ki, kökleşmiş düşünceler direngendirler. Nitekim ortodoks Stalinist ya da merkezci siyasal akımlar dünyanın çeşitli yerlerinde hala varlıklarını sürdürüyorlar. Ve artık yaşanmış onca deneyimden sonra çok açık ki, işçi sınıfı temelinde oturtulmamış bir "anti-emperyalizm" in proletaryanın devrimci mücadelesine hiçbir yararı dokunmayacaktır.